

Драгана Ј. Цицковић Сарајлић
Универзитет у Приштини – Косовска Митровица
Факултет уметности у Приштини – Звечан
Биљана М. Павловић
Учитељски факултет у Призрену – Лепосавић
Универзитет у Приштини – Косовска Митровица

ТЕКСТОВИ СРПСКИХ ПЈЕСНИКА У ОСНОВНОШКОЛСКОЈ НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Апстракт: У раду¹ се анализира заступљеност текстова српских пјесника у наставним плановима и програмима и уџбеницима музичке културе за млађе разреде основне школе. Циљ је да се укаже на њихов значај у моралном васпитању ученика. Посебна пажња поклања се пјесмама родољубиве тематике, јер је уочен недостатак ових пјесама у настави музичке културе. Наводе се примјери родољубивих пјесама које су биле заступљене у првим наставним плановима и програмима музичке наставе, првим музичким збиркама писаним с почетка XX вијека и указује на њихову етичку вриједност и могућност коришћења и у данашњем времену. Упућује се апел композиторима и музичким педагозима да се ангажују у стварању музике инспирисане патриотским пјесмама српских пјесника. Бројне пјесме прослављених српских пјесника имају патриотску тематику. Такве пјесме треба пронаћи и музички обрадити у складу са пјевачким могућностима ученика основне школе. На тај начин обогатио би се избор патриотских пјесама у настави музичке културе, што треба да допринесе развијању родољубивих осјећања код ученика.

Кључне ријечи: текстови српских пјесника, патриотске пјесме, основна школа, настава музичке културе и српског језика.

УВОД

У раду се анализира заступљеност текстова српских пјесника у наставним плановима и програмима и уџбеницима музичке културе за млађе разреде основне школе, са циљем да се укаже на њихов значај у моралном васпитању ученика. Посебна пажња поклања се пјесмама родољубиве тематике, јер је уочен недостатак ових пјесама у садржајима наставе музичке културе. Оне имају посебан смисао и значај данас на Косову и Метохији, јер снажно допринесе његовању и очувању националних вриједности, што је на овој територији циљ од изузетног националног интереса. У раду се

¹ Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта III 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“, које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

наводе примјери патриотских пјесама које су биле заступљене у првим наставним плановима и програмима музичке наставе, као и у музичким збиркама које су писане почетком XX вијека, и указује на могућност њиховог коришћења и у данашњем времену. Истиче се значај корелације на нивоу наставе музичке културе и српског језика и усвајања пјесама родољубиве тематике које су компоноване на текстове српских пјесника. Обрадом таквих пјесама доприносиће се развијању родољубивих осјећања код ученика.

МОРАЛНО ВАСПИТАЊЕ У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Морално васпитање, као посебна компонента свестрано развијене личности, представља веома сложен друштвени и педагошки процес. Појам моралног васпитања дефинише се коришћењем појма морал (*mos-moris*, лат. – обичај, првило, закон и *mores* – владање, ћуд, начин понашања), који у етици најчешће подразумева скуп појмова о добру и злу, или систем обичаја, правила, смјерница и идеала. Морал је настао са настанком људског друштва, а развијао се у складу са нивоом друштвеног и цивилизацијског развоја. Морал је један од облика друштвеног сазнања и људске праксе која у себе укључује систем правила и норми којима се утврђују односи међу људима, односе човјека према стварима и појавама реалног свијета, другим људима и самом себи, као и односе у испуњавању обавеза према друштву. Морал, као друштвена свијест, представља скуп неписаних правила, навика и обичаја којима се утврђују узајамни односи појединца према заједници и заједнице према појединцу и просуђује шта је добро, исправно и праведно у остваривању општег добра. Према Канту, хуманистичка орјентација морала је да човјек има слободу у понашању, али и ограничења, која проистичу из циљева и слобода других људи.

Морално васпитање је специфичан процес моралног обликовања појединца у друштвену личност у оквиру којег се формирају: његове моралне одлике, погледи на свијет, људско друштво и човјека, морална осјећања, позитивна својства воље и карактер, навике моралног понашања и дјеловања у складу са прихваћеним нормама. Остварује се на свим мјестима човјековог живота и рада и траје колико и сам живот (Круљ, Качапор, Кулић 2001). На формирање моралних ставова и вриједности, поред породице, утиче и цјелокупна социјална средина (предшколска установа, школа, вршњаци, књиге, масовни медији, црква, политичке и друге организације...). Морална сазнања заснована су на разуму и обухватају: познавање, разумјевање и свјесно усвајање моралних појмова, шта је морално добро а шта није, шта је морално дозвољено и пожељно, а шта морално недозвољено и непожељно, шта су моралне вриједности, врлине и идеали. Усвајање знања о моралу (правилима, нормама, принципима, вриједностима) представља основу и прву етапу у процесу формирања моралне личности

(Јовановић 2005). Само постојање моралних норми и усвајање знања о њима још не значи да ће се појединац понашати у складу са њима. Главни задатак моралног васпитања је да спољашњи (објективни) друштвени и морални захтјеви постану унутрашње (субјективне) норме понашања личности. Циљ моралног васпитања је изградња моралне личности, што подразумјева „формирање појединца као моралног субјекта који мисли, осећа и делује у складу са захтевима друштвеног морала, вредности, захтева и правила“ (Ђорђевић 1996: 15).

Свако друштво настоји да морализује чланове своје заједнице у складу са специфичностима и обиљежјима националних и културних традиција, али и у складу са начелима и вриједностима општељудског морала. „Морално васпитање је увек и друштвено васпитање јер припрема појединца за заједнички живот у оквиру друштвених група и заједница, а друштвено васпитање је увек и морално зато што представља припрему за поштовање тих и свих вредности у животу“ (Ђорђевић 1996: 12). Патриотско васпитање, као облик друштвено-моралног васпитања и дио националног васпитања, има веома значајну улогу у васпитању младих, а односи се на „развијање патриотских осећања и ставова према својој земљи (отаџбини) и народу и идентификацији са њима“ (Јовановић 2005: 61). Заснива се на развијању сазнања о припадности одређеном народу (етничкој заједници), везаности за његову прошлост и садашњост, за његову културу и достигнућа у науци, техници и умјетности (Круљ, Качапор, Кулић 2001). Развијање патриотизма, поштовање културе, историје и традиције своје земље, разумјевање, очување и остваривање националних интереса, залагање за њен развој, важни су циљеви националног васпитања. Само у јединству знања, осећања, увјерења и убјеђења, која код ученика треба развијати, „могу се формирати позитивни ставови ученика према националним и културним вредностима и подстицати њихова спремност за одбрану и развој националних вредности и интереса, а да се при томе поштују вредности и интереси других нација и заједница“ (Јовановић, Парлић 2010: 153).

Садржаји свих наставних предмета, предвиђених наставним планом и програмом у основној школи, омогућавају остваривање циљева и задатака националног васпитања и образовања, и то: упознавање ученика са духовним, друштвеним, економским, научним, умјетничким, културним достигнућима и вриједностима своје земље и свог народа; упознавање и поштовање језика, обичаја, историје, вјере; развијање свијести о државној и националној припадности, његовање српске традиције и културе; развијање патриотизма и вјере у бољу будућност и напредак земље. Већ од најмлађег основношколског узраста дјецу треба учити како да воле своју земљу. Тада је потребно да упознају химну, заставу и грб, као најважније државне симболе. У већини европских земаља постоји култ државне заставе и државног празника. За вријеме прославе државних празника, на своје прозоре и балконе грађани истичу државну заставу. Они то не схватају као

обавезу већ као потребу да на симболичан начин искажу свој национални понос и приврженост својој држави. У појединим земљама, ритуално подизање заставе и интонирање државне химне свакодневно претходи првом школском часу (Павловић 2007).

Настава музичке културе својим садржајима, и у корелацији са другим наставним предметима, прије свега српским језиком, може значајно допринјети развијању и његовању патриотских осјећања и патриотске свјести, као једном од основних циљева националног васпитања. Пјевањем родољубивих пјесама, које својим литерарним садржајем изражавају колективна осјећања у којима доминира љубав према сопственом народу и домовини, снажно се утиче на формирање и развијање националне и патриотске свијести. Поетски текст ових пјесама, изречен јасним, непосредним и недвосмисленим језиком, без алегорија и симбола, додатно обогаћује мелодија, која појачава његову рецептивну и асоцијативну снагу. Јединством ријечи, мелодије и ритма, ове пјесме снажно дјелују на слушаоца, побуђујући осјећање привржености, поноса, узвишености, одважности, части, и свих других позитивних патриотских осјећања које посједује особа са развијеном свијести о државној и националној припадности. Због тога, патриотске пјесме морају поново добити мјесто које им припада, не само у школи, већ и у оквиру породице, у медијима, на културним и музичким манифестацијама и свуда гдје се његују и шире друштвено-моралне вриједности.

ПЈЕСМА И ЊЕНА УЛОГА И ЗНАЧАЈ У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Од свих музичких активности пјевање је најприроднија и најлакша активност. Пјевати се може без познавања нота, без одређеног музичког образовања и без савремене технике и технологије. Из наведеног је јасно зашто је у школи пјевање било дуго присутно као једина музичко-наставна активност или као најзаступљенија активност (Видулин Орбанић, Терзић 2011).

О пјесми, њеном значају и улози у музичкој настави писали су како музички педагози, композитори и музиколози, тако и филозофи, есетичари, социолози и психолози. Ђорђе Натошевић, надзорник српско-православних школа на територији Карловачке митрополије од 1857. до 1887, иако по струци није био музичар, имао је веома значајну улогу не само у развоју српског школства већ и у развоју и унапређењу наставе музичког васпитања у основним и средњим школама. По њему је „певање најважније и прво средство за душевно оснажење и изображење деце. [...] Колико је математика важна за умно, толико и још више је вредно појање за душевно изображење деце“ (према Ђурић 1977: 29). У циљу cjеловитијег и свестра-

нијег развоја личности, Натошевић истиче да у школи треба настојати да се обје стране човјека, ум и душа, једнако изражавају. „Изражавање самога ума начини човека по свет вредна, ал’ не и по себе срећна. Обострано изражавање савршенство је. Највише науке и знања не могу без доброг срца и душе никад онолико савршене ни вредне бити колико уз ово. То је узрок што Аристотел и Платон, оба умна сунца, држе певање за најглавнију ствар у дечијем васпитању [...]“ (према Ђурић 1977: 36). Исидор Бајић, композитор и наставник музике у новосадској гимназији, свјестан великог значаја наставе пјевања у музичком образовању младих, својим свестраним ангажовањем настоји да допринесе њеном унапређењу и у народним школама. Музику сматра вјештином „која најнејосредније утиче на унутрашњи живот, на срце човечије“, а пјевање средством „којим најлакше можемо да продremo у све слојеве народа нашега и тиме да у душу његову уносимо оно, што је лепо, добро и племенито“ (Бајић 1899: 4). Данас, „певање дечјих песама у школи треба да буде основни садржај рада у настави музичке културе“ (Просветни гласник 2005: 146). „У тренуцима када ученици показују замор и деконцентрацију на било ком часу, неколико минута певања веселих дечјих песама, уз покрет, разведриће преморена лица и омогућити им да поново крену на усвајање нових знања из различитих предмета. Пожељно је сваки радни дан почети и завршити певањем песама“ (Просветни гласник 2005: 147).

Наставни предмет *Музичка култура* у основној школи се учи у свих осам разреда, са циљем да се код ученика: развија интересовање, музичка осјетљивост и креативност; његује смисао за извођење музике и подстиче стваралачко ангажовање у свим музичким активностима; стиче навика слушања музике и разумијевања могућности музичког изражавања и музичке поруке; развија осјетљивост за музичке вриједности упознавањем музичке традиције и културе свога и других народа (Правилник 2005). Сви постављени циљеви се остварују садржајима програма наставе музичке културе, подијељеним у програмске цјелине, међу којима примарно мјесто заузимају активно музицирање (пјевање и свирање) и слушање музике, док је обрада основа музичке писмености и музичко-теоријских појмова сведена на пружање основних информација и у функцији је бољег разумијевања музике и музичког дјела. Ова настава „својим садржајима и активностима доприноси цјелокупном развоју ученика. Код ученика се развија љубав према музичкој уметности и смисао за лепо и узвишено, потпомаже његов свестрани развој, оплемењује га и улепшава му живот“ (Правилник 2005: 144).

Наставни план и програм, поред општих смјерница и сугестија, садржи и избор препоручених композиција за све музичке активности у оквиру наставе музичке културе. Изабране композиције су прецизиране именом аутора и називом композиције и усклађене су са психофизичким могућностима ученика одређеног узраста и васпитно-образовним захтјевима музичке наставе за одређени разред. „Наставник је слободан у избору пре-

дложених песама, али мора водити рачуна да у његовом раду буду заступљене народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора као и композиције са фестивала дечјег музичког стваралаштва, које су стварала деца. Ради актуелизације програма наставник такође може научити ученике да певају и понеку песму која се не налази међу предложеним композицијама, ако то одговара циљу и задацима предмета и ако одговара критеријуму васпитне и уметничке вредности“ (Просветни гласник 2005: 146–147). Само правилним избором пјесама може се дјеловати на емоционалну осјетљивост, развијати естетски и умјетнички укус и утицати на формирање позитивних особина карактера. С обзиром да пјесма представља заокружену музичко-поетску цјелину, уз музичке елементе, при избору неопходно је водити рачуна и о васпитно-образовној улози литерарног *текста* пјесме. Предност се даје пјесмама са једноставним, јасним и за дјецу разумљивим текстом, који имају литерарну вриједност, што подразумева чистоту језика, јасно изражавање мисли, реалан опис догађаја, поетичност текста и друго. Тематика литерарних текстова треба да буде из свијета дјечијег интересовања, да доноси савремене и за дјецу приступачне, занимљиве и разноврсне садржаје који „утичу на развој етичких и националних осећања, а затим проширују знања и обogaђују речник ученика“ (Стојановић 1996: 17). У музичкој литератури је велики број дјечијих пјесама које су компоноване на текстове познатих српских пјесника. Најзаступљеније су композиције настале на текстове Јове Јовановића Змаја, али и Бранка Радичевића, Војислава Илића, Алексе Шантића, Десанке Максимовић, Бранка Ћопића, Душка Радовића, Мирослава Антића, Љубивоја Ршумовића и других. Дјеца радо пјевају о љубави према родитељима, друговима, школи, ликовима из животињског и биљног свијета, природи и природним појавама, измишљеним ликовима и догађајима и друго. „Пожељно је повезивање садржаја песама са садржајима осталих наставних предмета уколико је то могуће (ученици и школа, годишња доба, празници и обичаји, завичај и домовина, природа и околина, животиње...)“ (Просветни гласник 2005: 143). Највећу пажњу при избору, свакако, треба посветити анализи *музичких елемената* пјесме. Мелодија треба да буде пјевљива и лака за памћење. Такву мелодију карактерише претежно поступно кретање ка мелодијском врхунцу, без честих и већих интервалских скокова и хроматских помака, а завршава се одређеним смирењем. Опсег мелодије треба да одговара гласовним могућностима ученика, како би је они могли пјевати без потешкоћа. Ритам пјесме мора бити једноставан и јасан, и да одговара способностима и предзнању ученика. Пјесме са великим инервалским скоковима, дугим нотним вриједностима и паузама, у спором темпу теже су за пјевање и треба их избјегавати. Пјесме умјереног темпа омогућавају правилно пјевање и јасан изговор ријечи, због чега су оне најбоље у почетној фази рада, док се ученици постепено привикавају на пјевање пјесама и у бржем темпу. Правилан избор подразумева и избор дјечијих пјесама различитог карактера,

домаћих и страних композитора као и дјечјих народних пјесама. „Ведро и весела изазива радост и полет, нежна ствара атмосферу смирености, а одлучна снагу и чврстину“ (Стојановић 1996: 17). Приликом избора треба предвидјети да ли ће се пјесма обрађивати *по слуху* или *из нојној шексиа*.

ПАТРИОТСКЕ ПЈЕСМЕ У НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Познато је да сви наставни планови и програми настају у одређеном историјском тренутку, да одражавају друштвено-политички систем и мјењају се због потребе да се у кључним друштвеним промјенама школство усмјери у правцу у коме се развија друштво. Социјално-економска структура друштва одувјек је битно утицала и из ње су нужно произишавали сви садржаји образовања изражавани кроз наставне планове и програме. Ни наставни предмет Музичка култура у том смислу није био изузетак. Музичка настава се трансформисала у односу на потребе друштва и могућности наставног кадра да постављене задатке реализује у наставној пракси. Анализом наставних планова и програма од 1884. до 2006, када је усвојен правилник о изменама правилника о Наставном плану и програму основног образовања и васпитања, дали смо кратак историјски осврт на значај пјевања и мјесто родољубивих пјесама у садржајима музичке наставе у назначеном временском периоду.

Дјечје патриотске пјесме налазе примјену у настави *Певања* у основној школи у Србији од тренутка када су у наставни план и програм из 1884. године, поред црквених напјева, по први пут уврштене и свјетовне пјесме. Иако је музичко образовање још увијек у служби и подређено потребама цркве, увођење свјетовних пјесама у основне школе представљало је значајну прекретницу у музичкој настави. Међу 14 свјетовних пјесама, колико је у овом програму предложено за сва четири разреда, половина су патриотске пјесме: *Ја сам Србин српски син, Устјај, устјај Србине, Соколови моји шићи, Ој, браћо, диж' ше љаве, Уз 'о деда свој унука, Боже љравде* и *Ускликнимо с љубављу* (Просветни гласник 1884). У наставном плану и програму који је објављен 1899. године, број свјетовних пјесма је удвостручен у односу на програм из 1884. године, уз додатну напомену да наставници могу узимати и друге згодне пјесме, нарочито патриотске. Међу предложеним пјесмама, више од половине имају патриотски карактер, а поред већ познатих из претходног програма уврштене су и нове, и то: *Прошејала Царица Милица, Радо иде Србин у војнике, У ранама, Леја наша домовино, Ој, словени, Смрт мајке Јујовића, Онамо, онамо, Бранково коло, Српско оро, Боже брајсјива, Косовка девојка* и друге (Просветни гласник 1899). Иако је пред крај XIX вијека дошло до изједначавања мушких и женских школа, и по броју предмета и часова, у настави пјевање патриотске, као и остале свјетовне пјесме, дјелиле су се на мушке и женске. Пјесме борбеног,

ратничког садржаја намјењене су дјечацима, а за дјевојчице су предлагане пјесме лирског садржаја. Аутор пјесама су били наши познати музичари: Јосиф Маринковић, Мита Топаловић, Даворин Јенко, Јован Пачу, Јосиф Це, али и мање познати, као што су: Михајло Протић, Станоје Николић, Андрија Ћупић и други. Велики број пјесама компонован је на текстове Јована Јовановића Змаја, али и на текстове Јована Миленка Грчића, Бранка Радићевића, Јована Суботића, Јована Ђорђевића, а за пјесму *Онамо, онамо* текст је написао црногорски кнез Никола. Нотни записи ових пјесма сачувани су захваљући, прије свега, Владимиру Р. Ђорђевићу, композитору и дугогодишњем наставнику музике у учитељској школи у Јагодини. Ђорђевић је сакупио све пјесме прописане наставним планом и програмом и објавио их у *Збирци одабраних пјесама у један, два, три и четири тласа за школску омладину* (Ђорђевић 1909). Након уједињења Јужних Словена у заједничку државу – Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године, први јединствени наставни план и програм за четворогодишње основне школе, до када су се у Србији примјењивали они коришћени прије рата, донијет је 1926. године. Циљ наставе *пјевања* био је: *Развијање слуха и тласа. Буђење и развијање естетичког и родољубивог осјећања* (Nastavni plan за I, II, III и IV razred 1926). Усклађен са циљем наставе певања, препоручени садржај је базиран на народним пјесмама са елементима националне историје и дјечјим умјетничким пјесмама, као и родољубивим пјесмама које уздижу дух народног и државног јединства, и доприносе моралном, естетском и патриотском васпитању. Примјећујемо, да је садржај препоручених пјесма, уз неколико додатих нових, идентичан са садржајем препоручених пјесама у наставном програму из 1899. године.

У периоду после Другог свјетског рата патриотизму, као основи васпитања југословенске социјалистичке омладине, поклањана је велика пажња. У циљу омасовљења музичке културе, а под утицајем револуционарних мелодија, развија се веома популаран жанр *масовне пјесме*. То су пјесме намјењене хорском извођењу. Текст је актуелног, друштвено-политичког садржаја, а мелодија једноставна, лако прихватљива, најчешће у ритму корачнице или химничног карактера. Карактерише их сведеност хармонско-изражајних средстава, а у корист недвосмисленог и што јаснијег преношења поруке поетског текста на који је написана. Ове пјесме су намјењене широким народним слојевима, са циљем буђења и ширења одређених националних или социјалних идеја. Најпознатији аутори масовне пјесме су познати српски композитори: Оскар Данон, Никола Херцигоња, Михаило Вукдраговић, Миленко Живковић и други. Револуционарне, партизанске пјесме биле су неизоставан дио у садржајима основношколске музичке наставе. О улози пјесама из НОБ-а у васпитно-образовном процесу, методичар Мирјана Ивановић, осамдесетих година прошлог вијека, пише овако: „Реформисана школа своју васпитно-образовну функцију базира на традицији наше револуционарне прошлости. Млади нараштаји који

нису доживјели страхоте рата и разарања, управо на песмама из НОБ-а упознају дух и карактер нашег народа у борби, љубав према слободи, херојство, патриотизам и непоколебљивост. [...] Текстови ових пјесама говоре једноставно и потресно, а ту лежи и њихова васпитна улога“ (Ивановић 1981: 53–54). Све до деведесетих година прошлог вијека, ове пјесме су биле и неизоставни дио уџбеника, збирки и друге помоћне музичко-педагошке литературе. Међутим, стављајући акценат искључиво на пјесме везане за народноослободилачку борбу у Другом свјетском рату, као одраз владајуће идеологије, запостављене су патриотске пјесме везане за српску историју и српски народ. Оне су запостављене и у данашњем наставном плану и програму и уџбеницима музичке културе, што потврђује анализа изложена у наставку овог рада.

АНАЛИЗА НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА ПРЕДМЕТА МУЗИЧКА КУЛТУРА ОД ПРВОГ ДО ЧЕТВРТОГ РАЗРЕДА

Да би утврдили колико су у настави музике у нижим разредима заступљени садржаји родољубиве тематке, који могу допринјети развијању осјећања државне и националне припадности, анализирали смо наставне планове и програме за наставу музичке културе од првог до четвртог разреда.

Наставни план и програм за први разред (Правилник 2004) препоручује 52 пјесме за пјевање. Међу препорученим пјесмама само једна је са родољубивим садржајем – *Светосавска химна* – која истовремено има и вјерски карактер. За слушање је препоручена 31 композиција. У овом избору, двије композиције су патриотског садржаја: државна химна *Боже правде* и *Светосавска химна*.

Од 51 пјесме, колико их је предложено за пјевање у другом разреду (Правилник 2004), двије су са родољубивом тематиком: државна и светосавска химна. За слушање је предложено 27 пјесама, међу којима су, исто као за пјевање, наведене ове двије химне. Међу 20 пјесама предложених за рад са хорovima двије су патриотске – поменуће химне.

У наставном плану и програму музичке културе за трећи разред (Правилник 2005) препоручене су 34 пјесме за пјевање. Од укупног броја препоручених пјесама двије су патриотског садржаја: *Боже правде* и *Светосавска химна*. За слушање је препоручено 18 пјесама, а двије су патриотске тематике – државна и светосавска химна. За хорско пјевање је предложено 20 пјесама, од којих су родољубиве већ поменуте химне, које су предложене и за пјевање и слушање.

За пјевање у четвртог разреду предложене су 33 пјесме (Правилник 2006). Осим државне и светосавске химне, патриотског садржаја је и пјесма *Домовина*. Међу 11 композиција, колико их је предложено за слушање, три су патриотског садржаја. Поред двије химне, које су већ предложене за

пјевање, за слушање је препоручена и пјесма *Српкиња*. За хорско пјевање су предложене 33 пјесме од којих су четири са родољубивом тематиком: *Никола Тесла*, *Српкиња*, *Моја земља се слобода зове* и *Светосавска химна*.

Анализом наставног плана и програма за предмет *Музичка култура* од првог до четвртог разреда утврђено је да је за пјевање препоручено укупно 170 пјесама. Само три пјесме имају родољубиву тематику, то су: *Боже њравде*, *Светосавака химна* и *Домовина*. Од првог до четвртог разреда препоручено је укупно 87 композиција за слушање. Међу изабраним композицијама, поред државне и светосавске химне, само још једна пјесма, *Српкиња*, има родољубиви садржај.

АНАЛИЗА УЦБЕНИКА МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Анализирали смо уџбенике музичке културе од првог до четвртог разреда издавачке куће Завод за уџбенике и наставна средства, са намјером да утврдимо колико су у њима заступљене српске патриотске пјесме.

Уџбеник за први разред (Стојановић, Васиљевић, Дробни 2003) садржи 22 пјесме за пјевање, међу којима нема патриотских пјесама.

Уџбеник за други разред (Стојановић, Васиљевић 2007) садржи 23 пјесме за пјевање. У овом избору пјесама се не налази ниједна пјесма патриотске тематике.

Уџбеник за трећи разред (Стојановић 2004) садржи 18 пјесама. Међу њима се не налазе патриотске пјесме.

Уџбеник за четврти разред (Стојановић, Протић 2004) садржи 38 пјесама које су предложене за пјевање, од којих ниједна нема патриотску тематику. Анализом уџбеника музичке културе од првог до четвртог разреда утврђено је да не садрже примјере пјесама патриотске, родољубиве тематике, предвиђене за пјевање. У уџбенику за четврти разред предложена је једна патриотска пјесма за слушање – *Српкиња*.

Од 101 пјесме, колико их је у уџбеницима музичке културе од првог до четвртог разреда предложено за пјевање, само 2 пјесме имају патриотску тематику: *Боже њравде* и *Светосавска химна*. *Српкиња* је једина композиција која има родољубиви садржај, а која је, у уџбеницима од првог до четвртог разреда, предложена за слушање.

Приказ укупаног броја пјесама са патриотском тематиком предложених за пјевање, слушање музике и хорско пјевање у наставним плановима и програмима, као и уџбеницима музичке културе, од првог до четвртог разреда, показује колико је овај музички жанр запостављен. Скоро потпуно искључивање родољубивих пјесама из садржаја основношколске наставе музичке културе говори како о немарном односу аутора наставних програма и уџбеника, тако и о њиховом несхватању улоге и великог значаја патриотских пјесама у моралном и националном васпитању младих. Осим тога, овакав

третман и запостављеност патриотских пјесама указује на неопходност корекције и допуне садржаја наставе музичке културе пјесмама овог жанра. Битно је напоменути да је, осим извођачког, ово и вријеме стваралачког дисконтинуитета родољубивих пјесама. Иако у литератури постоје дјечије родољубиве пјесме које су писали пјесници попут Јована Јовановића Змаја, Лазе Костића, Јована Дучића, Алексе Шантића, Ђуре Јакшића и других, ново вријеме намеће и потребу нових пјесама. У том смислу, неопходно је да се заинтересују и анимирају српски композитори и музички педагози да стварају нове дјечје патриотске пјесме на текстове савремених српских пјесника: Десанке Максимовић, Мире Алечковић, Добрице Ерића, Љубивоја Ршумовића, Моме Драгићевића, Радомира Мићуновића и других. Заједничко ангажовње српских пјесника, композитора и музичких педагога значајно би допринјело обогаћивању музичке литературе новим садржајима, али и популарисању овог, чини се заборављеног, музичког жанра.

ЗАКЉУЧАК

У раду се разматра заступљеност текстова српских пјесника у наставним плановима и програмима и уџбеницима музичке културе за млађе разреде основне школе, и њихов значај у моралном васпитању ученика. Истакнуто је да настава музичке културе својим садржајима, и у корелацији са другим наставним предметима, прије свега Српским језиком, може значајно допринјети развијању и његовању патриотских осјећања и патриотске свјести. Родољубиве пјесме, које својим литерарним садржајем изражавају колективна осјећања у којима доминира љубав према сопственом народу и домовини, значајно доприносе остваривању циљева националног васпитања. Говорећи о улози и значају пјесме у настави музичке културе, закључено је да је пјевање најзаступљенија музичка активност и да се само правилним избором пјесама може дјеловати на емоционалну осјетљивост, развијати естетски и умјетнички укус и утицати на формирање позитивних особина карактера. Анализом наставних планова и програма дат је кратак историјски осврт на значај пјевања и мјесто родољубивих пјесама у садржајима музичке наставе у основним школама у Србији од 1884. године до данас. Наводе се примјери родољубивих пјесама које су биле заступљене у првим наставним плановима и програмима музичке наставе, првим музичким збиркама писаним с почетка XX вијека и указује на њихову етичку вриједност и могућност коришћења и у данашњем времену. Анализирани су актуелни наставни планови и програми за наставу музичке културе од првог до четвртог разреда, као и уџбеници музичке културе. Закључено је да су пјесме са родољубивом тематиком запостављене у наставним плановима и програмима и уџбеницима музичке културе. Имајући у виду велики значај ових пјесама у моралном и националном васпитању ученика, смат-

рамо да је неопходно кориговати наставни програм и допунити га ширим избором пјесама родољубиве тематике. Такође, потребно је да се заинтересују и анимирају српски композитори и музички педагози да стварају нове дјечје патриотске пјесме на текстове савремених српских пјесника. Заједничко ангажовање српских пјесника, композитора и музичких педагога значајно би допринјело обогаћивању избора родољубивих пјесама у настави музичке културе и популарисању овог музичког жанра.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Ђорђевић (1909): Владимир Р. Ђорђевић, *Збирка одабраних пјесама за један, два, три и четвори гласа за школску омладину*, Јагодина.
- Ђорђевић (1996): Јован Ђорђевић, *Морално васпитање – теорија и пракса*, Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.
- Vidulin Orbanić, Terzić (2011): Sabina Vidulin Orbanić, Veronika Terzić, Polazište i pristup pjevanju u općeobrazovnoj školi, *Metodički ogledi* (18, 2), Zagreb, 137–156.
- Ђурић (1977): Hranislav Đurić, Nastava muzičkog vaspitanja u srpskim osnovnim školama u Vojvodini i Učiteljskoj školi u Somboru u 19. veku, *Zvuk* (2), Sarajevo, 24–49.
- Ивановић (1981): Мирјана Ивановић, *Методика наставе музичкој васпитања у основној школи*, Књажевац: Издавачка организација „Нота“.
- Јовановић (2005): Бранко Јовановић, *Школа и васпитање*, Београд: Едука.
- Јовановић, Парлић (2010): Бранко Јовановић, Јасна Парлић, Улога наставе у остваривању циљева националног и интеркултуралног васпитања, *Настава и учење – стање и проблеми*, Ужице: Учитељски факултет у Ужицу.
- Круљ, Качапор, Кулић (2001): Раденко Круљ, Саит Качапор, Радивоје Кулић, *Педагогија*, Београд: Свет књиге.
- Nastavni plan za I, II, III и IV razred osnovnih škola Kraljevine Srba, Hrvata и Slovenaca*. Arhiv Jugoslavije, Ministarstvo prosvete, fasc. br. 495, O. N. br. 8120, od 9. avgusta 1926, Београд. (необјављени документ)
- Павловић (2007): Миљивоје Павловић, *Српска знамења. Звуци, боје, облици*, Београд: Чигоја штампа.
- Правилник (2004): *Правилник о Наставном плану и програму за први и други разред основној образовања и васпитања*, Просветни гласник бр. 10, Београд.
- Правилник (2005): *Правилник о Наставном плану за први, други, трећи и четврти разред основној образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основној образовања и васпитања*, Просветни гласник бр. 1, Београд.
- Правилник (2006): *Правилник о дојуну правилника о наставном плану и програму за први и други разред основној образовања и васпитања*, Просветни гласник бр. 3, Београд.
- Правилник (2006): *Правилник о изменама правилника о Наставном плану и програму основној образовања и васпитања*, Просветни гласник бр. 9, Београд.
- Стојановић (1996): Гордана Стојановић, *Настава музичке културе од I до IV разреда*, Приручник за учитеље и студенте учитељског факултета, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Просветни гласник (1884): *Наставни план и програм за основне школе у Краљевини Србији*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Просветни гласник (1899): *Наставни план и програм за основне школе у Краљевини Србији*, Београд: Државна штампарија Краљевине Србије, 613–619.
- Стојановић (2004): Гордана Стојановић, *Музичка култура за 3. разред основне школе*, Београд: Завод за уџбенике.

- Стојановић, Протић (2004): Гордана Стојановић, Вишња Протић, *Музичка култура за 4. разред основне школе*, Београд: Завод за уџбенике.
- Стојановић, Васиљевић (2007): Гордана Стојановић, Зорислава Васиљевић, *Музичка култура за 2. разред основне школе*, Београд: Завод за уџбенике.
- Стојановић, Васиљевић, Дробни (2009): Гордана Стојановић, Зорислава Васиљевић, Татјана Дробни, *Музичка култура за 1. разред основне школе*, Београд: Завод за уџбенике.

Dragana J. Cicović Sarajlić
University of Priština – Kosovska Mitrovica
Faculty of Arts in Priština – Zvečan
Biljana M. Pavlović
Faculty of Education in Prizren – Leposavić
University of Priština – Kosovska Mitrovica

SERBIAN POETS' TEXTS IN ELEMENTARY SCHOOL MUSIC EDUCATION

Summary: The paper analyses the representation of Serbian poets' texts in teaching curricula and music education textbook for lower grades of elementary school. Special attention has been paid to the poems of a patriotic nature, since a lack of these poems had been noted in music teaching. Patriotic poems, which were a part of the first teaching curricula for music education, the first music collections written in the beginning of the 20th century, are exemplified, and it is pointed to their ethical value and the possibilities of using them today. We appealed to the composers and the music pedagogues to activate themselves in creating music inspired by patriotic poems of Serbian poets. It is concluded that numerous poems of famous Serbian poets are of a patriotic nature. Those poems should be found and processed so that they are suitable for singing possibilities of elementary school pupils. In that manner, the choice of patriotic poems in music teaching would be enriched, which should contribute the development of patriotic feelings in pupils.

Key words: Serbian poets' texts, elementary school, music teaching, Serbian language teaching.